

Dünyanın en güzel ezgisi: İNSAN SESİ

Leyla sabah uyandığında gece gördüğü rüyayı düşündü. Küçük kızı Ela'yı arabasında gezdirdiğini, Ela'nın kendisine gülücükler gönderdiğini ve birden "Anne, bana dondurma alar mısın? Ama çilekli olsun!" dediğini hatırladı rüyasında. "Olacak iş değil, Ela daha dört haftalık! Tuhaf bir rüya" diye düşünerek Ela'nın odasına yöneldi Leyla. Ela acıktığını belli eden sesler çıkarıp, onu kucağına alan Leyla'ya telaşlı bir sevinçle bakıyordu. "Aman da benim güzel kızımın canı çilekli dondurma da çekmiş de... Aman Allahım, dört haftalık kızımın böyle konuştuğunu bir duyan olsa!... Hem ona söylediklerimi daha anlamaz ki."

Ela tabii ki henüz çilekli dondurmanın ne olduğunu bilemez, ama bebekler çok erken yaşlardan itibaren sesleri tanıyıp ayırt edebilir. Annesinin sesini duyduğunda Ela'nın heyecanla ağzını şapırdatması da nihayet karnının doyurulacağını anlamasından. Ama zaten annesinin sesine daha anne karnından beri aşına. Bebekler ana karnında iken bile sesleri algılayabilir.

Ela'nın işitme yetisi Leyla henüz beş aylık hamileyken gelişmişti. Bütün bebekler gibi o da seslerin tınısına duyarlıydı. "Annem benimle konuşurken sevecen ve şefkatli bir tonda mı konuşuyor, yoksa sinirli ve kızgın mı?" Ses tonundaki bu farklılıkları Ela daha şimdiden ayırt edebiliyor. Odanın içinde olan bitenleri görmek için başını kaldırmasa da, sesleri o da erişkinler gibi işitebiliyor, ama bir farkla: henüz duyduklarını anlamlandıramıyor, duydukları onun için bir sesler dizini, bir melodi yalnızca. Bebekler daha doğmadan anne ve babanın bildik tanıdık sesini ilgiyle dinler, onların sesine ve sözlerine kulak verir. Leyla ona ne zaman bir şarkı söylese ya da mırıldansa, Ela hemencecik uykuya dalıyor. Annesinin sesi, halasının getirdiği doğum hediyesi oyuncak saatin melodisinden çok daha etkili.

Bebekçe muhabbetler:

Ela doğduğundan beri, Leyla kendi haline, Ela ile konuşurken kullandığı dile şaşırıp kalıyor; kullandığı sözcükleri uzatmasına, tiz bir sesle hecelere ayırmasına ya da pek bir anlamı olmayan "ay ay"larına, "aman, amaan"larına... Leyla buna bebekçe diyor. Dünyanın her yerinde bebeklerle ilk "muhabbetler" birbirine benzer böyle. Anne ve babalar ile bebekler arasında seslerle, yüz ifadesindeki değişimler ve bakışlarla edilir muhabbetler.

"Aman da benim güzel kokulu kızımın ne güzel elleri varmış" gibi tiz tonlarda, Ela'nın henüz anlayamayacağı övgü dolu cümlelere ne demeli? Saçmalık mı? Hayır! Bebeklerin yalnızca anne ve babaların tensel yakınlığına, şefkatine değil, aynı zamanda sevgi diline de ihtiyaçları var. Leyla'nın kayınvalidesi bir keresinde bunu ne güzel ifade etmişti: Çocuklarımızı sevgi diliyle de okşamamız lazım. Düşününce, tatlı dilin etkileri üzerine ne güzel deyimler var Türkçede: "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır".

Anne ve babaların sevgi dilini öğrenmeleri gerekmiyor, onlar bunu doğal olarak kendiliklerinden geliştiriyor. Leyla da Ela'nın çıkardığı keyifli sesleri ve ağularını tekrarlayıp yorumluyor: "Amaan da, benim bebeğim bağırır mı, karnımı acıkmış kızımın?" Ela'nın bu sözlere sevinç nidaları ile karşılık vermesinden büyük bir keyif alıyor her seferinde. Aslında biz birbirimizle bir anlamda konuşuyoruz, diye düşündü Leyla. "Ben bir şey söylüyorum, o karşılık veriyor, bunun üzerine ben bir şey daha söylüyorum... ve bu böyle sürüp gidiyor, ta ki günün birinde çilekli dondurma istediğini söyleyinceye kadar."

İşitmek, anlamak, konuşmak

Bebeklerin ilk dili: Heceler

Birkaç hafta içinde Ela keyifli sesler çıkarıp agulamaya başlar. Tükürükleriyle baloncuklar yapmaya da bayılır. Bu arada ağız, dudak, dil ve gırtlak kaslarını da çalıştırmaktadır. İlk ses alıştırmalarının öncüleridir bunlar. Yaklaşık 3 aylık olduğunda ise konuşma organlarını ve kaslarını daha iyi kontrol edebilir hale gelip 'tatlı tatlı sohbet etmeye' de başlar. Dikkatleri üzerlerine çekip, anne ve babalarıyla ilişki kurma isteğinin işaretlerini verirler. Altıncı aydan itibaren bebek hecelelemeye başlar: "ma-ma-ma, ba-ba-ba, da-da-da". Kimi zaman yüksek, kimi zaman alçak sesle, bazen tiz, bazen bas tonlarda... Neredeyse kendine özgü bir dil gibidir bu. Heceler hecelere eklenir, tekrarlanır, yenileri ortaya çıkar, değiştirilir. Bu dönemde kendisine söylenen basit cümleleri de anlamaya başlar bebek. Örneğin, "baş baş" dediğinizde elini başına götürür, "alkış" dediğinizde ellerini çırpar, "gel, gel" dendiğinde elleriyle çağırma işareti yapar.

Her olasılığı düşünerek, Burak'ın iyi işitip işitmediğini dikkatle kontrol etti doktor. Söylenenleri anlayabiliyor olmak dil gelişiminde çok önemli. Anlamadan konuşma olmaz. Anlamak için ise söylenenleri duymak önemli. İşitme zorluğu olan çocuğun konuşulanları anlaması ve konuşması bu durumdan olumsuz etkilenecektir.

Birbuçuk yaşına geldiklerinde, çocukların büyük çoğunluğu (erkek çocukların yüzde 80'i, kız çocuklarının ise yüzde 90'ı) "anne" ve "baba" sözcüklerinden başka en az üç sözcük daha kullanabilir. Burak'ın da dilinin çözülmesi Özlem'e kıyasla daha uzun sürdü. Sinem ile Hakan'ın yüreğine su serpildi, Burak'ın ilk sözcüğünü duyduklarında: "Özlem!" Ama Sinem yine de Burak'ın gelişimini pür dikkat gözlemlemekte.

İlk sözcüklerin gücü

İlk sözcükler dil gelişiminde tüm çocuklar için büyük bir adımdır. İlk sözcüklerin arkasında sayısız anlamlar gizlidir. Örneğin "Anne", "Anne neredesin?", "Anne burada", "Anne gel" gibi anlamlar ifade edebilir. Bu yüzden bir-kelime-cümleler olarak tanımlanır bunlar.

Çocuklar henüz sözcükleri doğru telaffuz edemez. Onlara yükledikleri anlamlar da biz yetişkinlerinkinden farklıdır. Top bir süre için yuvarlak olan her şeyin adı olabilir, ya da araba tüm hareketli cisimlerin adıdır: bebek arabası, bisiklet, annenin arabası...

Bir yaş civarında dil çözülür, ilk sözcükler dökülür: "Anne, baba, mama, bitti, yook..". Onunla oynadığımız oyunlar, ona söylediğimiz şarkılar, ona okuduğumuz kitaplar, ilk sözcük tercihini de belirleyecektir. Ela'nın ilk sözcüğü ne olacak acaba, diye sordu Leyla kendi kendine, "Ah, o gün bir gelse!"

Her çocuk farklıdır!

Leyla'nın ablası Sinem'in üç yaşında ikizleri var. Leyla yeğenlerinin ne kadar farklı geliştiklerini görüyor. Kıvrır kıvrır saçlı küçük Özlem ilk sözcüğünü dokuz aylıkken söyledi. Yumuşak bakışlı ve sessiz Burak ise ilk sözcüğünü söylemek için anne ve babasını uzun bir süre daha beklekti. Hatta Sinem bu yüzden Burak'ı doktora götürdü. "Kimi bebek 8 ayda, kimi bebek de 18 ayda söyler ilk sözcüğünü" diyerek Sinem'in kaygılarını yatıştırdı doktor.

Çocuklar ilk 12 aylarını dilin mantığını çözmeye ve ses yapısını anlamaya çalışarak geçirir. Bazen de başka yetilerini geliştirmekle meşguldürler. Çocuk yürümeye başlamışsa örneğin, çevresini keşfetmek onun için daha ilgi çekicidir. Konuşmaya bir süre arar verir. Konuşmasa da, bu sürede kelime dağarcığını geliştirmektedir.

"Konuşsam bile anlıyorum"

Leyla'nın yeğeni Özlem 15 aylıkken bıcı bıcı konuşmaya başladı. Sinem ve eşi Hakan önce bu kendine özgü dilden hemen hiçbir şey anlamadı. Ama Özlem için aslanan nasıl olursa olsun konuşabilmektir. Pek çok çocuk konuşmayı bu şekilde öğrenir. Bazıları da Burak'ta olduğu gibi ilk sözcüklerinin ardından uzunca bir mola verir, hatta bazıları bir süre hiç konuşmaz. "Burak her şeyi anlıyor ama konuşmuyor" derdi Sinem, ama kaygılanmadan da edemezdi —ta ki, küçük Burak konuşmaya ara verdiği dönemde dağarcığında toplayıp biriktirdiği sözcüklerle, Sinem'e sürpriz yapıp dile gelinceye kadar. Bazı çocuklar, Burak gibi böyle "toplayıcı"dır. Çocuklar sözcükleri doğru telaffuz etmeyi ve anlamayı zamanla öğrenir. Çocuk bir bisikleti gösterip "araba" dediğinde, "evet canım, çok güzel bir bisiklet" diyerek karşılık verebilir anne veya babası. "Hayır canım, bu araba değil!" diyerek düzeltmek, çocuğun konuşma şevkini kırar ve yeni öğrendiği sözcükleri kullanma isteğini frenler. Oysa çocuklar bildiklerini göstermekten gurur duyar.

Şekerleme, tekerleme

Çocuk şarkılarına, saydırmaca ve tekerlemelere bayılır çocuklar. Hem de dili eğlenceli bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olur bunlar. Resimli kitaplar heyecan vericidir. Çocuklar tekrardan hoşlanırlar. Aynı kitaba “bi daa, bi daa” diyerek, defalarca bıkmadan bakarlar. Aynı hayvanları ve isimlerini, sözcük dağarcıklarının bir parçası olana dek tekrarlarlar. Aile albümündeki fotoğraflar da, resimli kitaplar kadar heyecan verici ve büyüleyicidir çocuklar için. Fotoğraflarla ilgili konuşmak, sorular sormak, hikayeler anlatmak, bütün bunlar çocuğun her geçen gün dilinin kıvraklığını artıracak, güvenle hareket etmesini sağlayacaktır.

Sözcüklerden cümlelere

İki yaşına kadar çocuklar yaklaşık 50 kelimeye çıkarır sözcük dağarcıklarını. İki kelime cümleler kurmaya başlarlar. Bunlar dil kurallarına çok da uygun olmayabilir, ama endişelenenecek bir şey yok, çocuk zamanla daha düzgün konuşmayı öğrenecektir. “Baba yok”

dediğinde Özlem, ne anlamlar sığdırır bu kısacık cümleye: “Baba işe gitti”, “baba uyuyor” vb.

Burak da artık Özlem’den geri kalmıyor cümle kurmakta; “Özlem baa-dak” dediğinde, bu, “Özlem’in bardağı yere düştü” anlamına da gelebilir, “Özlem’in bardağını istiyorum” anlamına da. Burak ve Özlem bugün üç yaşındalar ve ikisi de hemen hemen aynı düzeyde kullanabiliyor dili. Aralarındaki tek fark: Özlem, Burak’a göre daha girişken ve çenebaz.

İki ile üç yaş arasında konuşmanın gelişmesinde müthiş bir patlama olur. Her geçen gün konuşmalarına yeni sözcükler eklenir. Üç ve daha fazla kelimededen oluşan cümleler kurmayı öğrenirler: “Özlem de istiyoy”, “benim anne aadı bu”. Henüz isimlerini bilmedikleri nesnelere de yeni isimler uydurup yaratıcılıklarını gösterirler. Özlem’in pizola için icat ettiği “sopalı et” gibi. Bu dönemde kullandıkları sözcükler de daha anlaşılır hale gelir. Ne, nereye gibi sorulara yanıt verebilirler, basit fiilleri (al, gel, yap) ve çoğul eklerini (ayabala=arabalar) kullanırlar. Ama henüz s, ş, ç, r gibi bazı sesleri çıkarmakta zorlanırlar (fıca=fırça,), b, d, t, g, k, p gibi harfleri yerli yerinde kullanamazlar (bipat=kitap, lesim=resim) ya da bazı sesleri birleştirmekte zorlanabilirler. Çocukların bu seslere hakim olmaları ilkokula başlayınca kadar sürebilir.

Yeni bir dünyanın keşfi ve “ahret soruları”

Kısa bir süredir Özlem ile Burak yuvaya gidiyor. Orada öğrendikleri Morgenkreis gibi yepyeni Almanca kelimeleri eve getiriyorlar. Yuvada eğitimcilerin sabah kahvaltısından sonra çocuklarla bir araya gelip konuştukları, günü planladıkları grupların adı bu. Burak grup içinde çekingenliğini korurken, Özlem yine aynı girişkenliği ve çenebazlığı ile grubunun gözdesi. Ama her ikisi için de bu sabah toplantılarının önemli bir işlevi var: söz sırası gelinceye dek beklemek, konuşulanları dinlemek, sabretmek...

Yuvanın çocuklara sunduğu pek çok olanaktan biri de, onların dillerini geliştirmelerine yaptığı katkıdır. Çocuklar bu yeni dünyayı yalnız gözleri, elleri ile değil, dilleriyle de keşfeder.. Burak ve Özlem de sürekli soru sormaya başladılar: “Bu ne? Bunun adısı ne? Nası oluyo buu? Neden bööle?”... Sinem ve Hakan bazen için için çileden çıksalar da, olabildiğince sabırla çocukların sorularına cevap yetiştirmeye çalışıyorlar.

İkisi de şunun bilincinde çünkü: Soru sormak ve sorulara yanıt almak, gelişim aşamasındaki beyin için en önemli besin kaynağıdır. Çocukların sorularını kestirmeden yanıtlamak ya da yanıtsız bırakmak, onların dünyayı dil aracılığıyla keşfetme arzularına ket vurur. Oysa sevecen bir ilgiyle yanıt aldıklarında, “iyi konuşmaya değer” mesajını da almış olurlar.

Özlem ve Burak’ın gittiği yuvada, dilleri farklı anne-babaların çocukları var. Eğitimciler, küçüklerin Almancalarını masal, şarkı, resimli kitaplar ve dil oyunları ile geliştirmeye ve konuşmalarını teşvik etmeye önem veriyor. Bunu yaparken, çocukların evde kullandıkları dillerine de değer verildiğini ve iki dilli olmanın bir ayrıcalık olduğunu onlara hissettiriyorlar. Bu da çocukların yuvaya uyum sürecini kolaylaştırıyor.

Kim, kiminle hangi dilde?

Leyla, Ela’yı yatağından alıp dikkatlice omuzuna yatırdı, odada olup bitenleri daha iyi görebilsin diye. “Birazdan misafir gelecek, canikom” dedi sevgiyle, “Özlem ve Burak da gelecek”. Çocuk seslerinin eve getireceği canlılık Ela’nın da hoşuna gidiyor. “Senin ilk sözcüğün ne olacak Elacık? Anne mi, çilekli dondurma mı?” Leyla yine rüyasını hatırladı. Rüyasında Ela onunla Türkçe mi, Almanca mı konuşmuştu? Tabii canım, Türkçeydi. Leyla da hiç düşünmeden, önceden programlanmış gibi, Ela ile Türkçe konuşmuyor muydu? Leyla, Türkiye’den geldikten sonra kısa sürede iyi Almanca öğrendiği için kendisiyle gurur duyuyor. Ama bebeği ile konuşurken kullandığı tatlı sözleri, şarkıları, ninnileri Almanca söylemek çok eğreti ve yapay geliyor ona. Bir refleks halinde Türkçe dökülüyor ağızından sözler. Yoksa yanlış bir şey mi yaptı? Ela ile en başından Almanca konuşsa daha iyi olmaz mıydı? Hem bu, ilerde okuldaki başarı şansını artırmaz mıydı? Türkçeyi nasıl olsa yaz tatillerinde Türkiye’de ya da Özlem ve Burak’la burada öğrenemez miydi? Almanca ise, Ela’nın buradaki yaşamında vazgeçilmez bir dil değil miydi? Leyla haklı olmasına haklı ama... Tabii ki Ela’nın, olabildiğince erken ve iyi Almanca öğrenmesi, geleceği için belirleyici olacak. Ama çocuklar için daha önemlisi, kendileriyle çok konuşan ve sevecen konuşan anne-babalarının olması.

"Dil dile değmezse, dil öğrenilmez" sözü ne kadar doğru! Anne-babaların da, konuştukları dilde kendilerini rahat hissetmeleri, dilin doğal ahengi içinde akıcı bir dille, dilin zenginliğini ve çeşitliliğini kullanarak çocukla konuşabilmeleri önemli. Leyla için durum ortada aslında: Türkçe, yüreğinin dili; şarkılar söylediği, fıkralar anlattığı, bazen de sövüp saydığı dil. Leyla, Ela ile birlikteyken yüreğini olabildiğince açık tutmak istiyor. Ela ile yarenlik etmeye başlamadan önce her seferinde "Türkçe mi, Almanca mı?" diye görünmez bir düğmeye basmak istemiyor kafasında. Eşi Emre de Leyla gibi düşünüyor bu konuda. O da kendisini Türkçe konuşurken rahat hissediyor. Dedesinin kendisine çocukken anlattığı hikayeleri severek hatırlıyor. Günün birinde o hikayeleri Ela'ya da anlatmayı düşünüyor.

Ama Almanca hikaye anlatmak, hele de dedesinin hikayelerini anlatmak... Hem sonra Ela Türkiye'deki kuzenleriyle nasıl konuşup oynayacak Türkçe öğrenmezse? Leyla da, Emre de aile dilinin Türkçe olmasına karar verdi bütün bu gelgitlerin sonunda.

Ela'nın iyi Almanca öğrenmesi için de kendi paylarına düşeni yapacaklar elbette. En geç üç yaşına bastığında yuvaya başlayacak Ela. Hem, Almanya'da her çocuğun üç yaşından itibaren yuvaya gitme hakkı var. Gözlerine kestirdikleri yuva da evin çok yakınında. Ama bundan daha önemlisi, çeşitli kültürlerden ve dillerden ailelerin çocuklarının gittiği bir yuva olması. Eğitimci oyunlarla öğrenmeye teşvik etmeye özen gösteriyorlar. Anne-babaları da düzenli olarak bilgilendirip, evde dil gelişimine yardımcı olacak oyunlar, kitaplar öneriyorlar. Leyla'nın ablası Sinem de, kendi deneyimlerinden yola çıkarak söyler hep: "Eve yakınlık uzaklıktan önce, yuva ve eğitim programı hakkında bilgi edinin!"

Leyla ve Emre bir şeyden emin olabilir: Her çocuk ikinci bir dili mükemmel öğrenebilir. Yeter ki, o dili öğrenmek için gerekli koşullar ve zaman sunulsun çocuğa. Anne-baba olarak, öğrendiği ikinci dilin ne kadar değerli olduğunu, iki dilli olmak ayrıcalığını, evde de biz hissettirmeliyiz çocuğa. Normal koşullarda, çocuklar yuvaya başladıktan sonraki bir yıl içinde Almancada iletişim kurabilecek düzeye gelirler.

Bir, iki, üç dil

Aile içinde konuşulan dil Türkçe olacak. Leyla ve Emre'nin bu kararı aldıklarından beri içleri rahat. Leyla'nın komşusu Svetlana'nın yaklaşımı ise daha farklı: İki yaşındaki oğlu Viktor Almanca dili ile büyüyecek. Çocuk yaşta Almanya'ya gelen Svetlana Almanca diline çok hakim. Eşi Alman ve aralarında Almanca konuşuyorlar. "Viktor ile neden Rusça konuşayım? Babası Rusça anlamıyor. Onun yanında sanki gizli bir dil kullanıyordum duygusuna kapılıyorum" diye savunmak durumunda kalıyor kararını. Arkadaşı Nataşa, Svetlana'nın bu kesin tavrını bir türlü anlamıyor. "Viktor bu yaşta her iki dili de kolaylıkla öğrenebilir. Neden bu şans tanıyamıyorsun ona?" diye eleştiriyor. Örnek olarak da, üç dilli yetişen oğlu Alexey'i gösteriyor. Alexey ayrı yaşadıkları babasıyla Türkçe konuşuyor, annesi ile de Rusça. Yuvada da Almanca öğrendi. Şimdi ilkokulun dördüncü sınıfında ve sınıfındaki öğrencilerin en iyilerinden biri. Nataşa ve ilk eşi, bir öğretmen arkadaşlarının uyarı ve tavsiyesi üzerine, Alexey ile her biri kendi dilinde konuşmaya başından beri özen gösterdiler. Küçük Alexey "anne ile Rusça baba ile Türkçe" konuşma kuralını benimsemekte zorluk çekmedi. Bir dil karmaşası yaşamaktansa, böyle, kişilere göre ayırmak daha iyi, diye düşünüyor Nataşa.

Üstelik, Alexey'de bu yöntem oldukça başarılı oldu. Belki, babasını çok sık görmediği için Türkçesi kusursuz değil ve Rusça yazmakta zorlanıyor, ama her şeye rağmen, üç dilde iletişim kurabilmek paha biçilmez bir değer değil mi?

Birden fazla dilde kendini ifade edebilmek büyük bir zenginlik. Yaşamın başka hiçbir döneminde, çocukluktaki kadar kolay öğrenilmeyen bir dil. Bu konudaki ön yargıların tersine, iki-üç dille yetişmek, çocuk için bir yük değil. Üstelik, biz yetişkinler için şaşırtıcı olan şey, çocuklar için çok doğal. Dünyanın pek çok bölgesinde insanlar küçük yaşta itibaren iki, hatta üç dil arasında yaşamlarını sürdürüyor.

Svetlana Viktor'la sadece Almanca konuşarak hata mı ediyor? Hayır, önemli olan, her ailenin kendisi için en uygun yolu bulması. Leyla da, Svetlana ve Nataşa da farklı nedenlerle seçimlerini yaptılar. Çocuklarımızla hangi dilde konuşursak konuşalım, severek ve dilin zenginliklerini kullanarak konuşmak ve onların söylediklerine kulak vermek en önemlisi.

Konuşmayı desteklemek için neler yapabilirsiniz?

- **"Dil dile değmezse, dil öğrenilmez." Çocuğunuzun konuşmasının gelişmesi için onunla yüz yüze konuşmaya zaman ayırın.**
- **Çocuğunuzun anlattıklarını anlamaya çalışın, iletişim kurma çabalarını gözden kaçırmayın. Konuştuğunda onu dinleyin ve söylediklerini tekrarlayın. Çocuk: "Meni a-kabı." Anne: "Evet canım, ayakkabı. Onlar senin ayakkabın, önce çorabını giy, sonra da ayakkabını!"**
- **Çocuğunuzun yanlış kullandığı sözcükleri, cümle içinde doğru kullanarak ona örnek olun. Örneğin, "epmek" dediğinde siz "Evet, ekmek. Mmm, çok güzel taze ekmek. Bir dilim sana, bir dilim bana" diyerek düzeltirseniz, çocuğunuzun konuşma şevkini kırmamış olursunuz.**
- **Çocuğunuzun sorularını sabırla dinleyip yanıtlayın. Onun her sözcüğü söyleme çabasını övgüyle pekiştirin.**
- **Şarkılar, parmak oyunları, tekerlemeler dil gelişimini destekler. Çocuğunuza masal anlatın, birlikte resimli kitaplara bakın.**
- **İyi işitmek anlamının ön koşuludur. Konuşabilmek için de anlamak önemlidir. Çocuğunuzun iyi işitmediğini düşünüyorsanız, zaman kaybetmeden doktorunuza danışın.**
- **Çocuğunuzun dil gelişiminden endişe duyuyorsanız doktorunuzla konuşun. Doktorunuz duruma açıklık getirecektir, gerekirse dil ve konuşma terapisi için bir uzmana sevk edecektir.**

Çocuklarda dil gelişimi ve iki dillilik hakkında ayrıntılı bilgiye aşağıdaki internet sayfalarından ulaşabilirsiniz:

www.dbl-ev.de (Deutscher Bundesverband für Logopädie)
www.zweisprachigkeit.net
www.cplol.eu/eng/posters.htm

Gefördert durch
Bundesministerium
für Familie, Senioren, Frauen
und Jugend

Herausgeber:

Arbeitskreis
Neue Erziehung e.V.

Autorin:
Dorothee Nolte

Co-Autorin:
Tülay Savaş

Gestaltung:
Typoly, Berlin
www.typoly.de

Fotos:
Bernd Böhner
Dirk v. Nayhaus

Druck:
Variograph Druck- &
Vertriebs GmbH

Alle Rechte beim
Arbeitskreis
Neue Erziehung e.V.
Berlin

1. Auflage 2009

Bestellung:
030-259 006 - 41
ane@ane.de
www.ane.de